

СЪЗДАВАНЕ НА КУЛТУРНО – ПРОСВЕТНОТО ДРУЖЕСТВО „РОЙЧЕ „ И НАРОДНО ЧИТАЛИЩЕ „БРАТСТВО“ – ПАВЛИКЕНИ (1884 - 1944) / НЕЛИ ЦОНЕВА

Възникнали през епохата на Възраждането първите български читалища се утвърждават като средища за българска просвета и култура. В новата история на България, след Освобождението през 1878 г., те се развиват като културни институти и масови огнища за просвещение и родолюбие.

Началото на читалищното дело в Павликени е поставено преди 125г., когато се основава културно-просветното дружество „Ройче”. Сведения за тия първи стъпки дават Русанов и Ванев в книгата си „Павликени и Павликенският край”.(1) Според тях е съществувала църковна кондика, където е написано, че на 1 януари 1884 г. в Павликени е основано дружество „Ройче”. На първите четири листа на кондиката е изписан текстът на Устав, според който целта на дружеството е умственото и нравствено развитие на членовете му и на жителите на Павликени, както и създаването на библиотека. В дружеството първоначално членуват 76 души, които плащат членски внос – някои в пари, но повечето плащат в натура и дават жито.

Идеята за учредяване на културно-просветното дружество е на будния белочерковски даскал х. Стоян Дончев Сейков. Ученик на даскал Бачо Киро, завършил Априловската гимназия, от 1883 г. той става един от първите учители на Павликени. В списъка на учредителите са свещ. Петко Франгов и Атанас Бенчев, Стефан Несторов, Тодор Станчев, братята Ганю и Ботьо Станчеви, както и възтаниците от четата на поп Харитон – Атанас Дончев, Петър Тончев, Тошо Кътев, Иван Марчев, Иван Цвятков и други. Повечето от тях са преселници от Б. черква и навярно заселвайки се в Павликени, те пренасят със себе си духа на революционното село. Възпитаници на белочерковското училище, основано още през 1835г и на първото селско читалище, основано 1869 г., те носят в душата си стремежа към пробуда, народно просвещение и знания. По примера на белочерковци, учредителите на павликенското културно-просветно дружество го нарекли „Ройче” – може би като символ на „роилите” се нови просветни огнища.

На страниците на в-к „Павликенски глас” през м. декември 1928 г. основателят на читалището даскал х. Стоян Дончев разказва:

„ През 1884 – 1885 учебна година по моя инициатива се образува дружество „Ройче”. Целта бе обществено и нравствено издигане на членовете му. То беше нещо като вечерно училище и читалище. Четяха се вечер книги. Докато се построи училището, събирахме се в частни къщи. Казахме си тогава, че това дружество ще преобърнем на читалище, щом се построи училището, което и стана впоследствие като се преименува в читалище „Братство”, което съществува и до днес. За да се поддържа читалището, събираше се членски внос. За същата цел започнаха да се дават и

представления. Щом се направи училището, тогавашните учители (Стоян Дончев, Ст.Йорданов, Кирил Ганев) и някои по-будни селяни, като Ботьо Станев, Венеамин Димитров, Нако Стоянов, заедно с няколко ученици дадохме драмата „Сиромах Танчо“. До тогава селяните не бяха виждали представление. Надойдоха всички възрастни мъже и жени (на децата и момичетата бе забранено да присъстват). Радост бе голяма. Свириха с кавали най-добрите свирци: Ив.Марчев, Георги Атанасов и Панайот Бобев, и то безплатно. Тази драма заедно с комедията „Изровен часовник“ се дадоха няколко вечери подред. След нея се дадоха „Михалаки чорбаджи“ и „Дряновският манастир“, и то в полза на читалището, а не като днес – да се дават в полза на партийни и други организации, а читалището да остава все назад.” (2)

Дружество „Ройче“ съществува като културно-просветно огнище до 1891 г. Маса, няколко стола, една желязна печка, сандък, а по-късно и шкаф за книгите – това е първото имущество на павликенското читалище. В тези опушени и схлупени дюкяни не били забравени и портретите на Ботев, Левски, Каравелов и Бачо Киро. В тия първи години за читалищни помещения са използвани дюкяните на братята Ботьо и Ганю Станеви, на Пенчо Минкин и на Стоян Дончев.

На 15 декември 1891 г. на Общо събрание културно-просветното дружество „Ройче“ е преименувано в читалище „Братство“. (3) Основатели са 26 действителни члена на дружеството: х.Стоян Дончев Сейков, Никифор Никифоров, свещ.Ив. Пенчев, Панайот Генчев, Димитър Цанков, Илия Сейков, Пенчо Минкин, Георги Тошев, Пеньо Йорданов, Петър Иванов, Пенко Ванков, Йордан Узунав, Иван Атанасов, Кольо Андреев, Иван Марчев, Кольо Балев, Драган Маринов, Драгни Стоянов, Григор Димитров, Иван Цвятков, Радко Марчев, Иван Станев, Митьо Минчев, Ангел Панчев, Кольо Върбанов.

Изборът на името несъмнено е повлиян от създадената същата година БРСДП. Мнозина от учредителите на читалище „Братство“ са сред основателите на социал-демократическата група в Павликени. Те активизират дейността му, откриват вечерно училище, изнасят се сказки. Библиотеката на читалището притежавало първите издания на списание „Съвременник“ на Г. Бакалов, на сп.„Ново време“ – редактирано от Дим.Благоев, на „Селска пробуда“ на Ц.Церковски, сп.„Ден“ и др.

Маса, няколко стола, една желязна печка, сандък, а по-късно и шкаф за книгите – това е първото имущество на Павликенското читалище. В тези опушени и схлупени дюкяни не са забравени и портретите на Хр. Ботев, на Левски, Каравелов и Бачо Киро. В тия първи години за читалищни помещения са използвани дюкяните на братята Ботьо и Ганю Станеви, на Пенчо Минкин и на Стоян Дончев.

Десет години по-късно, през м.февруари 1902 г. читалището приема нов Устав, абонира за някои списания и вестници, започва да набира фонд от художествена литература за комплектуване на библиотеката. Книги за домашен прочит все още не се раздават. Липсата на средства за повече екземпляри на книгите и необходимостта от опазването им, налага те да се четат само в читалището. Съгласно новия Устав е учреден фонд „Постройка на читалищен дом”, по сметката на който да се набират необходимите средства. Собствени пари читалището събира от членски внос и от парични дарения. В този начален период до 1906 г. дейността на читалището е силно ограничена и непопулярна сред местната общност. Общинската управа също не проявява особен интерес към сдружението.

Съществена промяна в читалищния живот настъпва през 1907 г., когато е построена сградата на павликенското основно училище и със специално разрешение на Министерството на народното просвещение е направена сцена за представления. Читалищното ръководство чрез подписка след местното население успява да събере сумата от 4 760 лв, които дарява за построяване на сцената. Отделно за декори, пейки и обзавеждане на сцената са събрани 1100 лв. (4)

В тия трудни първи години, с много ентузиазъм са поставя началото на самодейната театрална дейност. Нейни основатели са Стоян Дончев, Кирил Ганев, Ботьо Станев, Стойчо Йорданов, Венелин Димитров, Пенко Стоянов и др. За първи път на сцената е представена драмата на Бачо Киро „Сиромас Танчо”, както и пиесите: „Приключението в Дряновския манастир”, „Изровен часовник”, „Михалаки чорбаджи”, „Многострадална Геновева” и др.(5)

През 1911 г. в България е учреден Съюз на читалищата, който става фактор за тяхното успешно развитие. Същата година читалище „Братство” приема свой нов Устав, утвърден със Заповед № 3480 и съобразен с изискванията на новата съюзна организация.(6)

Участието на България във войните 1912-1918г. и последвалата национална катастрофа забавят за години развитието на читалището, спират тяхната просветителска дейност. След края на Първата световна война – на 16 февруари 1919г. читалище „Братство” в Павликени подновява своята дейност. Избрано е ново настоятелство, в което най-активни са младата генерация местни учители : Никола Василев – директор на прогимназията, Надежда Халачева, Невена Димитрова, Ганчо Иванов, Пенчо Пенев, Стоян Станев и др. В своята народополезна дейност читалището намира подкрепата на лекари, адвокати, служители, занаятчии, от ръководствата на местните кооперации „Съгласие” и „Напред”, от представители на обществени и политически организации. Постепенно нараства и броят на читалищните членове, като през 1921 г. те са 204.

Политическите събития в България след Първата световна война оказват влияние и върху дейността на Павликенското читалище „Братство”

Налага се нееднократно да бъде променян уставът на организацията. На годишно отчетно-изборно събрание, състояло се на 11.12.1921г. е приет нов Устав на читалище „Братство”. Председател на читалищното настоятелство по това време е учителят Пенчо Пенев. Документът е утвърден от Министерство на народното просвещение със Заповед № 1048 от 14 март 1922 г. и определя целта, методите и средствата за читалищна дейност.

„ УСТАВ НА ПАВЛИКЕНСКОТО ЧИТАЛИЩЕ „БРАТСТВО” :

Глава I. Цел на читалището:

Чл.1. Читалището има за цел да буди умствен интерес у членовете си в частност и у населението въобще.

Глава II.

Чл.2. За постигане на целта си читалището:

а/. поддържа съществуващата си библиотека и я обогатява чрез доставяне книги по разните отрасли на науката и изкуствата;

б/. изписва разни периодически списания и вестници;

в/. дава публични сказки, театрални представления, литературни вечеринки, концерти, балове и други подобни, ненасочени към добрите нрави, полезни забавления и др.

г/. образуване фонд за построяване на читалищно здание с театрален салон....” (7)

Определен интерес предизвиква глава V. На цитирания документ, в която се определя състава на читалището:

„...Чл.5 Читалището има неопределено число членове без разлика на пол, вяра и народност, които се делят на: действителни, почетни и благодетелни.

Чл.6. Действителни членове се броят тези, които плащат годишен внос 12 / дванадесет лева /.

Забележка: Лица благонадеждни и с доказана бедност, може с решение на читалищното настоятелство да се освободят от членски внос. За подобни освобождения настоятелството явява в първото извънредно събрание на читалищните членове....”

Политическите събития в България след Деветоюнския преврат през 1923 г. оказват влияние и се отразяват върху дейността на читалището. От 1923г. до 1929 г. председател на настоятелството му става адвоката и член на Демократическия сговор Александър П.Марков, а подпредседател е Байко Папуров. По тяхно време са първите данни за библиотечния фонд – 556 книги през 1926 г. За библиотеката отговяра учителят Кольо Георгиев, а касиер на читалището е Пенчо Пенев. По това време за първи път се раздават книги за домашен прочит. По времето на Александър Марков се създава и читалищния оркестър с диригент Кирил Тр.Литов – даровит учител в Павликенското училище. Членове на Контролната комисия в читалището през този период са Христо Манев, Ст.Станев и Б.Г.Станев. (8)

През 30-те години на ХХ век новосъздадената театрална труппа към читалището остава без сцена. Поради увеличеният брой на учениците в Основно училище се налага да бъде развалена читалищната сцена. Част от декорите са предадени на училището, а други са дадени под наем на частния театър на Атанас х.Славчев. След построяването на т.н. „квартално” училище (дн. СОУ „Бачо Киро”) през 1925 г. това имущество се пренася на новата училищна сцена. През 1927г. читалището е оземлено и получава 55 дка обработваема земя, приходите от които използва за дейността си.

Постепенното разширяване дейността на читалище „Братство” и неговото утвърждаване като културно-просветно огнище налага промени в читалищния устав. Редовното общо годишно събрание на 18 декември 1927г. приема нов Устав, който е утвърден със Заповед № 772 от 23.02.1928г. на Министерството на народното просвещение. С ново съдържание е чл.1 на Устава, променен е начина за набиране на средства (чл.2), нови са изискванията за дейността на настоятелството (чл.25 – 33), както и правата и задълженията на членовете му:

„Целта на читалище „Братство” е да буди у гражданите на с.Павликени интерес към четене и да способства за тяхното научно, нравствено и естетическо развитие. То е средище на духовен живот, което цели: да разшири и да закрепи придобитата в училището грамотност, да приобщи читалищните членове и гражданите изобщо с придобивките на стопанските и културни сдружения в Павликени.” (9)

С приемането на този Устав се въвеждат глобите за невърнати на време книги за домашен прочит, търсят се нови източници на приходи, полагат се грижи за стопанисване на дарени читалищни имоти. В общите му разпоредби е записано, че читалищният празник е Васильовден, а отчетната година започва от 1 януари до 31 декември. Този Устав от 1928 г. е отново утвърден след десет години от Министерството на вътрешните работи и народното здраве със заповед № 4228 от 21.11.1939 год.

По това време читалището има 127 члена, а библиотеката разполага с фонд от 658 тома литература. Председател на читалищното настоятелство е Никола Тарашманов – бивш депутат в ХХІ Обикновено Народно събрание, подпредседател Байко Папуров, касиер Христо Бонев, а членове на ръководството са Зафир Иванов, Христо Манев, Кольо Георгиев, Иван Колев и Кънчо Чотуков. (10)

Председатели на читалището в годините между двете световни войни са били Пенчо Пенев (1921-1923), Александър Марков (1923-1931) Никола Тарашманов (1931-1933), Иван Колев(1933-1944). Като секретари на читалището са работили Зафир Иванов, Кольо Георгиев, Стоян Станев, Пенчо Стоянов.

Труден и неразрешен проблем през този първи етап остава липсата на самостоятелна читалищна сграда. Независимо, че фондът „Постройка на

читалищен дом” съществува от 1902 г. и до 40-те години набира около 800 хил. лв (предимно от дарения), средствата се оказват недостатъчни. От 1927 г. читалището притежава и 55 дка собствени земеделски земи, приходите от които са в помощ на читалищните дейци.

От 1929 г. читалнята на Павликенското читалище „Братство” е настанена в зданието на Петър Попов. За първи щатен библиотекар и служител на читалището е назначен Николай Ст.Гюзелев – баща на именития ни днес оперен певец Никола Гюзелев. (11) Той работи само няколко месеца и през м.септември с.год. библиотекар става Йордан Джамбазов, който изпълнява тази длъжност 14 години до м.септември 1943г.

Липсата на подходящи помещения принуждава ръководството да мести библиотеката и читалнята повече от 10 пъти. Тесните и неудобни помещения не спират ентузиазма на първите читалищни дейци, самодейци и библиотекари. По спомени на Йордан Джамбазов от 1929 г. до 1934г. в читалище „Братство” са изнесени 151 сказки и реферати, посетени от над 18 хил. слушатели. Лектори са членовете на читалищното настоятелство, местни учители, агрономи, лекари и общественици, както и чужди лектори

През 1930 г. читалищното ръководство решава да онагледят изнесените сказки и беседи и закупува т.н. „магически фенер” – прожекционен апарат, който става сензация за местното население. По този повод Никола Тарашманов разказва:

„... Много добре се посрещнаха урежданите от читалището сказки със светлинни картини. Закупен със собствени средства прожекционен апарат, който тогава се наричаше „магически фенер” и с който обикновено известният въздържателен деятел д-р Хари Нейчев пропагандираше въздържателното движение. Влязох във връзка с търговски фирми от Париж и доставих няколко апарата и голямо количество светли картини с най-различна тематика.... За лектори се явиха доброволци от местните лекари, агрономи, учители и всякакви други интелигентни лица. В Павликени и околните села по това време бяха изнесени сказките.... Някои от тях бяха изнесени в околийските читалищни сбирки в гладовете Ловеч, Оряхово, Дряново, Шумен и други.

Тогавата по селата нямаше кина. Нашите сказки със светливи картини бяха сензация за местното население. Селските глашатаи се изхитряваха да обявяват сказките ни като „кино без пари”. Народът се трупаше, гледаше и слушаше с най-голямо внимание и настояваше да се повтори и потрети. Нашият павликенски опит получи голямо разпространение.” (12)

Едни от най-предпочитаните лектори били учителите Кольо Георгиев, Зафир Иванов, Кирил Маждраков, Кирил Анчев, д-р Христо Драганов, Стефан Ботев. За съжаление в периода 1934 – 1944 г. читалището става арена на политическите сблъсъци в обществото. В ръководството на павликенското читалище „Братство” винаги е имало представители на левите политически

сили, което е предизвиквало управляващите да ограничава дейността му. До като през 1931 г. вестник „Павликенски глас“ в своята дописка „Винаги на поста си“ съобщава, че читалище „Братство“ всеки четвъртък изнася сказки, то през 1942 г. не е изнесена нито една лекция или беседа.

За дейността на читалищната библиотека през този период си спомня подпредседателят на читалищното ръководство Кънчо Чотуков:

„... Бях избран за зам.председател на читалищното ръководство. По това време председател беше Иван Колев. В продължение на 22-23 години аз бях в ръководството на читалището. Постоянно мислехме по какви начини ще намерим средства за закупуване на повече книги за библиотеката. Това ставаше с изнасяне на повече пиеси, разиграване на томболи, уреждане на вечеринки и други. Освен това избирахме нарочни комисии, които обикаляха хората по именни дни и събираха пари и предмети за библиотеката. Играли сме пиесите: „Геновева“, „Иванко“ и др. С подготвени пиеси сме посещавали и околните села: Стамболово, Бяла черква и др. На всяка Нова година излизахме да сурвакаме хората и по този начин увеличавахме средствата на читалището. С тези и други начини ние бяхме събрали много пари за построяване на читалищен дом.“ (13)

До като през 1921 г. фондът на читалищната библиотека наброявал 529 том литература, в следващите години той постоянно нараства. През 30-те години на ХХ век се раздават средно по 3 хил. книги годишно. Библиотеката е абонирана за 25 списания и 8 вестника. Голяма част от ново постъпилите книги са дарение от жителите на Павликени, които осъзнават необходимостта от комплектуване на читалищната библиотека. През 30-те години действителните членове на читалището наброяват около 80 души, а читателите на библиотеката всяка година надвишават 1700. Таблицата с данни от годишните отчети характеризират този период:

ТАБЛИЦА

за дейността на читалище „Братство“ в периода 1927 – 1944 год. :(14)

Година	Членове	Сказки	Литер.	Раздадени книги	Приходи	Разходи	Фонд Строеж Чит.дом
1927	61	-	570	16			
1928	127	2	630	17			
1929	83	11	800	563			
1930	103	16	1006	3176			
1931	110	27	1226	3016	73843	72301	400 316
1932	87	8	1585	3172	89597	87916	447 530
1933	80	10	1717		43 972	43 972	497 696
1934	72	13	1905		84 247	83 892	546 543
1935	77	8		3543	69 777	69 777	590 514

1936	80	14	2147	4650	42 564	42 564	631 147
1937	79	15	2276	3585	117 663	117 663	733 458
1938	80	7	2336	3724	74173	74173	748 114
1939	122	13	2506	3664	215005	215 005	
1940	110	5	2698	4111	113 187	113 187	810 995
1941	106	3	2825	2737	54 398	54 398	
1942	107		2941	2018	930 491	930 491	
1943	126	4	2992	1853	683 490	683 490	
1944	248	2	3017	1894	199 570	199 570	
1945	344	10	3808	3881	762 484	762 484	
1946	207	10	4013	5961	824 203	824 203	

Липсата на постоянно помещение за читалищна сграда принуждава ръководството да наема различни помещения: до 1932г. – сградата на Неда Илиева, след това за кратко се наемат две помещения на главната улица в къщата на Минчо Ст. Гешев. От м.ноември 1933 г. се ползват помещенията и на Павликенска популярна банка, а от март 1939 г. в сградата на Георги Н.Карапетков. За изнасяне на беседи редовно се използват стаите и на Основното училище в Павликени. (15)

Началото на музикална дейност в читалище „Братство” се поставя в годините преди Първата световна война, когато под ръководството на учителя Никола Василев (от Габрово) се представя първата оперета „За птичките”. Местният учител по музика Кирил Трифонов през 1924г. подготвя оперетата „Болният учител”, а две години по-късно учредява струнен оркестър (1926 г.)Тогавашното читалище „Братство” купува първите си музикални инструменти – контрабас и виолончело. След смъртта на Кирил Трифонов през 1928 г. ръководството и дейността на оркестъра продължават учителите:

- Еньо Антонов – учител в Павликени до 1931 г., подготвя на павликенска сцена постановките „Малката кибритопродавачка” и „Тежкото семейство”.

- Надежда Бърдарова / до 1934г./ и Венета Николова / след 1934г./ - под тяхно ръководство читалището представя на сцената на т.н. „Модерен театър „Атанас х.Славчев” постановките на оперетите „Наталка Полтавка”, „Принцеса Жу-жу”, „Балът на цветята” и други.

Първите изяви на хорово пеене в читалище „Братство” датират от 1921 г. и са свързани с името на Слави Ковачев – цигулар и художник, роден в гр.Русе, преселил се в Павликени, работил в местната Креватна фабрика. По спомени на Веска Тодорова Аргирова от Павликени читалищният хор по това време се състои от 42 самодейци и изпълнява много възрожденски и Ботеви песни. (16)

На 28 ноември 1937г. в читалнята на библиотеката на Павликенското читалище „Братство” е учредено музикално дружество „Родни звуци”. Според приетия на същото събрание Устав, целта на дружеството е:

„...I. ЦЕЛ :

- а/. Да усъвършенства членовете си в музикалното изкуство;
- б/. Да вдъхва любов към народната и художествена музика;
- в/. Подпомагане музикално-естетическото развитие на обществото;
- г/. Да подпомага материално бедните и музикално надарени свои членове;
- д/. Да набавя нужните за дружествения хор и оркестър потреби като инструменти, ноти и други;
- е/. Благотворителност;

II. СРЕДСТВА :

Чл.4 За постигане на горните цели дружеството :

- а/. Устройва хор и оркестър;
- б/. Дава концерти и забави;
- в/. Устройва и предприема музикални турнета и екскурзии;
- г/. Урежда музикални курсове;
- д/. Кани видни артисти и музикални дружества и устройва концерти и беседи;
- е/. Издава съчинения и брошури с музикална тематика;....” (17)

Музикалното дружество „Родни звуци” се ръководи от настоятелство от седем души с председател д-р Иван Драганов, касиер Петко Хаджистоянов и Контролна комисия от трима члена. Същата 1937 год. дружеството изнася за първи път на сцена оперетата „Скитникът циганин”. В навечерието на 3 март 1938г. музикалното дружество организира тържествен концерт под ръководството на диригентката Венета Николова. (18) Ежегодно павликенските музиканти подготвят по различни поводи и представят на сцената оперети, концертни изпълнения или просто свирят на общоселски празници. Участници в тези певчески и театрални изяви са Димка Манасиева, Елена Цончева, Йордан Димитров, Петко Стоянов, Рашко Тодоров, Цанка Даалиева, Борис Попов, Николай Гюзелев, д-р Ив. Драганов и много други.

Театралната дейност на Павликенското читалище „Братство” е една от първите форми на художествена самодейност. Началото се поставя в годините сред Първата световна война, когато на традиционната вечеринка на Васильовден ежегодно се представят малки пиеси, декламират се стихове на Ботев, Яворов и Иван Вазов.

По-богата и разнообразна театрална дейност читалището развива след 1929 г., когато с участието на ученици от местните училища са играни пиесите: „Службогонци”, „Сватбата на Кречински”, „Сблъскали се в живота” и др. През 1932г. павликенските гимназисти са актьорите в постановката „Зидари”, а членовете на Павликенското Въздръжателно дружество подготвят пиесата „Шегите на дявола”. През 40-те години самодейците на читалище

„Братство” играят на сцената пиесите: „Тримата зетя и една булка”, „Тъй вярно, виновен”, „Жертва на модата” и др.

Политическата обстановка в България през 40-те години се отразява неблагоприятно върху дейността на читалище „Братство”. Страхувайки се от влиянието на левите политически сили, които надделяват в ръководството на читалището, управляващите в общинската администрация ограничават дейността му. С протоколно решение от 22 март 1933г. читалищното настоятелство в Павликени изпраща протестно писмо до Министерството на народното просвещение в знак на несъгласие по повод Заповед № 7288 от 11 март 1933г. с която „се запрещава на учениците посещението на градската читалня”. (19)

Аналогична е реакцията на читалищното ръководство в началото на учебната 1936/37 год., когато директорът на Павликенската гимназия А. Герасимов забранява на учениците да вземат книги за прочит от читалищната библиотека. (20)

През есента на 1939 г. под давлением на Общинската управа към читалище „Братство” е сформиран т.н. „Свободен театър” с главен художествен ръководител Георги Фратев. Съставът му е комплектуван от някои професионални актьори, както и местни самодейци: Д.Борисова, Ел. Балабанова, Ж.Балканска, Ц.Георгиева, Б. Белогушев, Ст. Петров, Г.Даскалов, К.Мичев и други. Правят се специални декори, костюми, а театралите усилено репетират „Коварство и любов” от Шилер. Трупата изнася над 10 представления по селата в района, но в касата на читалището не влизат средства заради заплатите на професионалните актьори. Възникналият финансов спор затруднява дейността на читалище „Братство”. (21)

Независимо, че фондът „Постройка на читалищен дом” съществува от 1902г. и до 40-те години събира около 800 хил.лв. (предимно дарения), те се оказват недостатъчни. Основен неразрешен проблем остава липсата на самостоятелна читалищна сграда.

На 27 март 1939 г. в една от класните стаи на Основното училище, по идея на читалищното настоятелство, е свикано Общо събрание с участието на представители на всички културно – просветни, стопански, спортни, родолюбиви и професионални организации в Павликени. На събранието присъстват:

- кметът на Общината Григор Писарев, общинските съветници: Иван К.Тъпанчев, Петър Маринов Стаев, Христо Г.Корфонов;
- от Църковното настоятелство – протоиерей Константин Маринов;
- от Културно стопанския комитет – Иван К.Рачев, Йордан Стаев;
- от Юнашкото дружество – Пенчо Пенев и Стефан Ботев;
- от Колоезачното дружество – Димитър Пенчев;
- от Спортен клуб „Царица Йоанна” – Петър Гурков;
- от Дружество „Червен кръст” – д-р Иван Драганов;

- от Музикалното дружество „Родни звуци” – Петко Хаджистоянов;
- от Учителското просветно дружество – Георги Дражев;
- от Работническото сдружение – Петър М. Стаев;
- от Земеделската задруга – Стефан Хаджиславчев;
- от Занаятчийското сдружение – Асен Цанков и Димитър Т. Чорев;
- от Птицевъдното дружество – Ганчо Ботев;
- от Кооперация „Съгласие” – Костадин Ив. Даскалов;
- от Кооперация „Светлина” – протоиерей Константин Маринов;
- от Българска Земеделска банка – Константин Венков;
- от Ветеринарната лечебница – д-р Димо Д. Денчев;
- от Дружеството на запасните подофицери – Стефан Денев;
- от Дружеството на инвалидите – Тодор К. Коларов и Стефан Витанов;
- Членовете на читалищното настоятелство: Иван Колев и Кольо Георгиев;

На събранието се обсъжда дейността и състоянието на читалище „Братство”, връзките му с другите обществени организации, търсят се нови източници за набиране на средства с цел построяване на сградата. Обсъжда се и предложението Общината да подари необходимото дворно място в центъра на Павликени, но до вземане на решение не се стига. (22)

Две години по-късно, на 16 октомври 1941 год. отново е учреден Културно – стопански комитет, който да събира средства за построяване на читалищен дом. За председател на комитета е избран Атанас х.Славчев, а негови членове са: Анастас Куюмджиев (кмет на Павликени), Иван Станчев, Косю Даскалов, Стефан Начев, Петър Рачев, Иван Михалев, Г. Тропчев, Хр. Корфонов, Марин Тинков, Асен Цанков, Петър Стаев, Андрей Перев, д-р Желязков, Димо Димитров, свещ.Иван х.Станчев, протоиерей К.Маринов, Стефан Колчев, Стефан х.Славчев. (23) За съжаление и този комитет не успява да събере необходимата сума и да започне строежа на читалището. Независимо от това павликенци продължават да правят дарения по учредения фонд „Постройка на читалищен дом”. До 40-те години на ХХ век са събрани около 1 млн. лева, по-голяма част от които са дарения.

Жителите на Павликени даряват читалище „Братство” и подпомагат читалищното дело според възможностите си – по-богатите влагали пари във фонда, а по-бедните давали книги за читалищната библиотека:

- „...Семейството на д-р Христо Попов – 249 книги за библиотеката; от Стоил Иванов Данев – 33 бр. книги...”

От Протокол № 7 на Читалищното настоятелство от 21.10.1932г. (24)

- „... От Никола Тарашманов – 100 лв., от Мара Нанчева – 27 броя книги, от свещ. К.Маринов – 1 книга, от Петко Джамбазов – 14 броя книги за библиотеката. ...

От Протокол № 10 на Читалищното настоятелство от 14.12.1932г. (25)

- „... От проф. Г.Генов – Годишен абонамент на читалищната библиотека за сп. „Обществено развитие”...”

От Протокол на Читалищното настоятелство от 22.03.1933 г. (26)

- „... От сем. Бонка и Лазар Переви – 25 хил.лв.....”

От Протокол № 5 на Читалищното настоятелство от 24.02.1938г.(27)

- „...От г-жа Екатерина Маркова – 10 500 лв; от д-р Боян Чакалов – 11000 лв; Дарения от Кооперация „Съгласие”, от Кооперация „Светлина”, от Популярна банка – 33 книги за библиотеката; от Търговското дружество, от Колоездачното дружество, от Занаятчийското сдружение – 23 броя книги за библиотеката....” (28)

-

- „...От семейството на Петър Стоянов Керекон – 15 000 лв...”

От Протокол №7 на Читалищното настоятелство от 27.04.1940 г. (29)

- От Мянко Стоянов – 42 000 лв -Писмо с вход.№ 39 от 29.12.1942г.

- От Георги Трендафилов и Георги Иванов Анчев – 100 000 лв.

(Писмо с вход № 4 от 29.01.1943 г.)

Данните са от Протокол на Читалищното настоятелство № 20 от 06.02.1943г. (30)

- От Асен Цанков – 60 тома литература на стойност 1036 лв;

- От Тодор Михайлов Тодоров – 29 бр. за 1536 лв;

- От Веска Иванова Данева – 8 броя книги за 78 лв;

- От Петко Джамбазов – 33 броя книги за 327 лв;

- От Атанас Р. Дринчев – 5 бр. книги за 227 лв;

- От Васил Панов – 19 бр. книги за 1011 лв;

- От Зафир Иванов – 2 бр. за 110 лв. и много други. (31)

Въпреки многобройните дарители и доброжелатели на идеята за построяване на читалищен дом тази задача се оказва трудно изпълнима. Общински съвет – Павликени с Решение по Протокол № 10 от 22.03.1940. определя място в кв. 35 – Б по тогавашния план на селото за строеж за Читалищен дом и за паметник на загиналите във войните 1912 – 1918 г.(32) Читалищното настоятелство обявява търг за отдаване на предприемач постройката на читалищното здание (Държавен в-к. бр.12 от 20.01.1942 г.) Проведеният на 20 февруари същата година публичен търг е спечелен от Начо Г. Делиев. (33)

Липсата на стабилна финансова подкрепа от страна на държавната власт затруднява реализирането на добрата идея. Политическата и икономическа

обстановка в България по време на Втората световна война спира за години изграждането на читалищен дом.

През този първи етап от развитието на читалище „Братство” (от основаването до края на Втората световна война) в настоятелството му работят хора, отдали с много ентузиазъм сили и енергия за утвърждаването и развитието на това просветно огнище:

РЪКОВОДСТВО НА ЧИТАЛИЩЕ „БРАТСТВО” – ПАВЛИКЕНИ

1. Членове на Читалищното настоятелство:

Год.	Председател	Подпредседател	Секретар	Касиер	Членове
1921	Пенчо Пенев				
1923 1928	Александър Марков	Байко Папуров		Пенчо Пенев	
1928	Александър Марков		Зафир Иванов	Христо Манев	К.Георгиев Ив.Колев К.Чотуков Б.Папуров Тарашманов
1931	Никола Тарашманов	Зафир Иванов	Кольо Георгиев	Христо Манев	Ив.Колев К.Чотуков Б.Папуров
1933	Иван Колев	Н.Тарашманов			
1935 1936 1937	Иван Колев Белчев	Д-р Илия Желязков	Стоян Станев	Христо Манев	Ал.Марков Г.Попов Ив.Ботев
1938 1939	Ив.Колев	К.Чотуков	Зафир Иванов	Христо Манев	К.Георгиев Г.Тропчев Ив.Ботев
1944	Ив.Колев	Кольо Георгиев	Пенчо Т. Стоянов	Хр.Манев	В.Тодоров М. Енева И.Драганов Д.Стоянов

2. Членове на Контролния съвет:

1923 – 1928г. – Христо Манев, ст.Станев, Б.Г.Станев;

1935г. – Цани Личев, Йордан Джамбазов, Пенчо Пенев;

1937г. – Йордан Джамбазов, Цани Личев, Пенчо Пенев;

1942 – 1944г. – Пенчо Пенев, Г.Добруджалиев, Стефан х.Славчев;

/ По информация от годишни отчети на читалище „Братство”, от протоколи на читалищните настоятелства и контролни съвети. / (34)

От учредяването си като културно-просветна организация в края на XIX век до 40-те години на XX в. читалище „Братство” полага основите на главните направления в своята дейност – окомплектова се читалищна библиотека и читалня; сформират се самодейни театрални, хорови и оркестрови състави; води се лекционна пропаганда; организират се вечеринки, концерти и други представления.

В хода на своето първоначално развитие читалище „Братство” предоставя на поколения павликенци възможността да се докоснат до българското и световно изкуство. В читалищната библиотека се заражда и възпитава потребността от научна и художествена литература. Хиляди деца правят първите си крачки в света на изкуството именно на сцената на павликенското читалище. Самородните таланти на множество артисти – актьори, певци, инструменталисти, танцьори са открити и прохождат чрез читалищната художествена самодейност. Чрез специфичните си естетически и художествени форми на въздействие читалището се утвърждава като културно-просветен институт, със заслужен авторитет и принос в историческото развитие на Павликени.

Б Е Л Е Ж К И :

1. Р.Русанов и Ив.Ванев, Павликени и Павликенския край, Изд. 1940г., София, с. 165;
„Спомени на Кольо Георгиев”, В: Юбилеен в-к: „80 години народно читалище „Карл Маркс” – Павликени, изд. 16 май 1965г.;
2. В-к „Павликенски глас”, Регионална библиотека „П.Р.Славейков” – В.Търново, Год.І, бр. 3,4,6 от 25.12. 1928 до 15.01.1929г.;
3. Р.Русанов и Ив.Ванев, Цит. Съчинение.....с. 165-169;
Регионална библиотека „П.Р.Славейков” – В.Търново, в-к „Павликени”, Год.ІІ, бр. 21 от 20.11.1938 г., с.1;
4. Р.Русанов и Ив.Ванев, Цит. Съчинение.....с.166;
5. Спомени на х.Стоян Дончев, В: Юбилеен вестник „80 години народно читалище „Карл Маркс” – Павликени, изд. 16 май 1965г.;
6. Държавен архив – В.Търново, ф. 797, оп.1, арх.ед.1, л.6-г;
7. Пак там.....л. 1 – 6-г;
8. Спомени на Йордан Димитров Джамбазов, В: Юбилеен в-к: „80 години народно читалище „Карл Маркс” – Павликени, изд. 16 май 1965г.;
9. Държавен архив – В.Търново, ф. 797, оп.1, арх.ед. 1, л.18-24;
10. Регионална библиотека „П.Р.Славейков” – В.Търново, Вестник „Павликенски глас”, Год.І.бр. 6, от 15.01.1929 г., с.3;
11. Пак там.....Год.І, бр.9, от 05.02.1929г., с.2;

12. Спомени на Никола Г.Тарашманов, В: Юбилеен вестник „80 години народно читалище „Карл Маркс” – Павликени, изд. 16 май 1965г., с.4;
13. Спомени на Кънчо Чотуков, В: Юбилеен вестник „80 години народно читалище „Карл Маркс” – Павликени, изд. 16 май 1965г., с.2
14. Данни от Годишни отчети на читалище „Братство” – Павликени и от Протоколи от заседания на Читалищното настоятелство:
  - Държавен архив – В.Търново, ф. 797, оп.1, арх.ед.4, л.1-40;
(за периода от 1931 г. до 1933)
  - Държавен архив – В.Търново, ф. 797, оп.1, арх.ед.5, л.1-98;
(за периода 1934 до 1942 год.)
  - Държавен архив – В. Търново, ф.797, оп.1, арх.ед.6, л.1-56;
(за периода от 1942 до 1944 г.)
  - Държавен архив – В.Търново, ф.797, оп.1, арх.ед.15;
(за периода 1939 – 1946год.)
15. Държавен архив – В.Търново, ф.797, оп.1, арх.ед. 4,5;
16. Исторически музей – Павликени, н.сп.ф./док. Инв.№ 1933, с.8,-10;
17. Държавен архив – В.Търново, ф. 797, оп.1, арх.ед.1, л.60, 66, 66-г;
18. Регионална библиотека „Славейков” – В.Търново, в-к „Павликени”, Год.ІІ, бр.5 от 15.03.1938 г., с.4;
19. Държавен архив – В.Търново, ф.797, оп.1, арх.ед.4, л.26;
20. Пак там.....арх.ед.5, л.26;
21. Вестник „Павликени, Год.ІІІ, бр.86, от 12.11.1939г., с.1;
Вестник „Павликени”, Год.ІІІ, бр.91 от 20.12.1939г., с.3;
Държавен архив- В.Търново, ф.797, оп.1, арх.ед.5, л.67;
22. Държавен архив- В.Търново, ф.797, оп.1, арх.ед.5, л.61, 61-г, 62, 62-г;
23. Пак там..... арх.ед.5, л.96-г и 97;
24. Пак там.....арх.ед.4, л.12 – 13;
25. Пак там.....арх.ед.4, л.16;
26. Пак там.....арх.ед.4, л.28;
27. Пак там.....арх. ед.5, л.47-48;
Вестник „Павликени”, Год.ІІ, бр.4 от 10.03.1938 год., л.4;
28. Р.Русанов и Ив.Ванев, Павликени и Павликенския край, Изд. 1940г., София, с. 167;
29. Държавен архив .- В.Търново, ф. 797, оп.1, арх.ед.5, л.78 -79;
30. Пак там.....арх.ед.6, л.27;
31. Пак там.....арх.ед.20, л.1-2г;
32. Р.Русанов и Ив.Ванев, Павликени и Павликенския край, Изд. 1940г., София, с. 167;
33. Държавен архив – В.Търново, ф.797, оп.1, арх.ед.6, л.9, 9-г, 10;
34. Държавен архив – В.Търново, ф.797, оп.1, арх.ед.1-6;

